

Baliqlar ekologiyasi va ularning xo‘jalikdagi ahamiyati

Andijon Davlat Pedagogika Instituti Tabiiy fanlar fakulteti Biologiya
yo‘nalishi 2-bosqich 202- guruh talabalari

Ergasheva Zulfiyabonu Zulinbek qizi, Tursunova Nasibaxon

Annotasiya: Ushbu maqolada baliqlarning ekologiyasi va ularning xo‘jalikdagi ahamiyati haqida ma’lumotlar berilgan. Baliqlar barcha tuban xordalilar singari butun umri suvda hayvonlardir. O‘tadigan Suv muhitida yashash sharoitiga qarab baliqlarni 3 ta ekologik guruhga bo‘lish mumkin: pelagik, abissal va litoral.

Abstract: This article provides information on the ecology of fish and their economic importance. Fish, like all benthic chordates, are aquatic animals throughout their lives. Fish can be divided into 3 ecological groups depending on the living conditions in the aquatic environment: pelagic, abyssal and littoral.

Аннотация: В данной статье представлена информация об экологии рыб и их хозяйственном значении. Рыбы, как и все донные хордовые, на протяжении всей жизни являются водными животными. Рыб можно разделить на 3 экологические группы в зависимости от условий обитания в водной среде: пелагические, абиссальные и прибрежные.

Kalit so‘zlar: pelagik baliqlar, abissal baliqlar, litoral baliqlar, forel, marinka, laqqabaliq, gulmoy, kambala, seld, treska.

Key words: Pelagic fish, abyssal fish, littoral fish, trout, marinka, flounder, flounder, flounder, herring, cod.

Ключевые слова: Пелагические рыбы, абиссальные рыбы, прибрежные рыбы, форель, маринка, камбала, камбала, камбала, сельдь, треска.

Baliqlar barcha tuban xordalilar singari butun umri suvda hayvonlardir. O‘tadigan Suv muhitida yashash sharoitiga qarab baliqlarni 3 ta ekologik guruhga bo‘lish mumkin: pelagik, abissal va litoral. 1. Pelagik baliqlar suv bag'rida yashaydi. Ularning ba'zilari suvda osilgan mayda hayvon va simliklar, boshqalari esa hasharotlar bilan oziqlanadi. Bu zonada yashovchi baliqlarning ustki tomoni odatda qoramtir rangda bo‘lsa, pastki tomoni oqish kumushsimon rangda bo‘ladi. Pelagik baliqlarning tanasi uzunchoq duksimon bo‘lib, juda yaxshi suzadi. Ko‘pchilik akulalar, losos, seldlar, treskalar shu zonada yashaydi.

2. Litoral baliqlar asosan suv qirg'oqiari va tubi bilan bog'langan. Bu baliqlar unchalik tez harakat qilmaydi. Guruhga skatlar, kambalalar, ikki xil nafas oluvchi baliqlar, buqa baliqlar va boshqalar kiradi.

3. Abissal baliqlar suv tubida, katta chuqurlikda yashaydi. Katta chuqurliklarning asosiy xossalari bosimning g'oyat kuchli bo'lishi, yorug'likning mutlaqo yo'qligi, suvning oqmasligi, haroratning bir xil va past bo'lishi hisoblanadi. Bu aytilganlardan tashqari, baliqlar suvdagi tuzlarga bo'lgan munosabatiga qarab 3 ta guruhga bo'linadi: 1. Butun umrini sho'r suvlarda tkazuvchi dengiz baliqlari (kambala, seld, treska); 2. Butun umri daryo, ko'l va hovuzlarda tadigan chuchuk suvbaliqlari (laqqabaliq, gulmoy yoki forel, marinka); 3. O'tkinchi baliqlar, bular dengizda yashasa, ko'payish uchun daryoga chiqadi (lasos), daryolarda yashasa, ko'payish uchun dengizlarga chiqadi (ilonbaliq).

Ekologik guruhlari va sistematik holatidan qafiy nazar, baliqlaming hayoti bir—biri bilan almashinib turadigan biologik sharoitning yil fasllariga qarab zgarib turishiga bogliq. Biologik yoki hayot sikli semirish, qishlash va ko'payish davrlariga bo'linadi Ko'pchilik bahqlaming yillik hayot siklining eng muhimi "migrasiya" (yashash joylardan ko'chish) hisoblanadi. Migrasiya passiv va aktiv bo'ladi. Passiv migrasiyada baliqlar suvning oqimidan foydalanadi. Bu usul bilan kamharakat pelagik bahqlar, ko'pchilik bahqlar (seld, ilonbaliq, losos) lichinkalari migrasiya qiladi. Aktiv migrasiyada baliqlar tanlab olgan yo'nalishiga qarab harakat qiladi, ba'zan kuchli oqim va hatto, sharsharalarga qarshi yuradi (losos). Aktiv migrasiya urchish, oziqlanishva qishlash migrasiyalarigab linadi. Urchish yoki nerest migrasiyasi, ayniqsa, o'tkinchi baliqlarda xilma— xil va murakkab bo'ladi. Urchish migrasiyasi dengizdan (sho'r suvdan) daryoga (chuchuk suvga) kirishi anadrom migrasiyasiga va aksincha, daryodan dengizga kirish katadrom migrasiyasiga bo'linadi. Ko'pchilik dengiz baliqlari ochiq dengizdan urug' tashlash uchun qirg'oqlarga va aksincha, qirg'oqlardan ochiq dengizga qarab migrasiya qiladi (seldlar, treska, piksha va boshqalar). Oziqlanish migrasiyasi treska balig'i uchun xos. Treska urug' tashlab bo'lgandan keyin ozib qoladi va Norvegiyaning g'arbiy qirg'oqlaridan Murman qirg'oqlari bo'ylab sharqqa tomon harakat qiladi, so'ngra yana urchish joyiga qaytadi. Qishlash migrasiyasiga ko'pgina baliqlarning (zog'ora — sazan, leshch, sudak, laqqa) Volga, Ural, Kura va boshqa katta daryolar deltasiga kirishini misol qilib ko'rsatish mumkin. Kech kuzda sha yerlarda suv tagidagi chuqur joylarga bu baliqlar nihoyatda ko'p to'planadi va shu yerda qishni o'tkazadi.

Baliqlar deyarh hamma tirik mayjudotlar bilan oziqlanadi. Baliqlaming ovqati suv havzasining sharoiti, yil fasllari va baliqning yoshiga qarab ancha o'zgarib turadi. O'simliklar bilan ovqatlanishga moslashgan baliqlarga xumbosh baliq (tolstolobik), oq amur, qizil qanot, qora baliqlar (marinka) va xramuiyalar kiradi; cho'rtanbaliqlar, laqqabaliqlar, okunlar yirtqich bo'lib, boshqa baliqlar va umurtqah hamda umurtqasiz hayvonlar bilan oziqlanadi. Ko'pchilik baliqlar qish faslida umuman ovqatlanmaydi va karaxt holga tadi. Suyakli baliqning deyarh hammasi ayrim jinsli va uruglanishi tashqi bo'ladi. Bu baliqlar boshqa umurtqali hayvonlarga nisbatan nihoyatda serpusht bo'ladi. Ko'pchilik baliqlar yuz minglab, oy baliq esa hatto 30 mln gacha tuxum qo'yadi. Bu tuxumlar yumshoq bo'lib, yaxshi himoya qilinmagan va ko'pchiligi urug'lanmaydi. Shu sababli ularning ko'pchiligi halok bo'ladi. Urug'langan tuxumning voyaga yetgan haliqqa aylanishi nihoyatda qiyin bo'lib, sevryuga balig'ida 0,13 — 0,58 foizni tashkil qiladi. Baliqlar boshqa ko'pgina umurtqalilardan aniq ko'payish mavsumiga ega emasligi bilan farq qiladi. Baliqlar nerest vaqtiga qarab 3 guruhga bo'linadi: 1. Bahor va erta yozda ko'payuvchi baliqlar: osyotrlar, zog'orabaliqlar, laqqabaliqlar, seldlar, cho'rtanbaliqlar, olabug'abaliqlar. 2. Kuzda va qishda ko'payuvchi baliqlar: losos, gulmoy (forel), treska va boshqalar. 3. Tropik dengizlarda yashovchi baliqlar yil davomida ko'payadigan baliqlardir. Ba'zi baliqlarda nasl uchun qayg'urish holati hosil bo'ladi, natijada ular juda kam tuxum qo'yadi. Masalan, tikanbaliqlarning erkagi suv tagida, yerda chuqurcha qaziydi va shar shaklida uya quradi. Urg'ochisi 20—100 ta tuxum qo'yadi. Erkagi 10—15 kun uyani qo'riqlaydi. Dengiz toychasi va ignabaliqlar erkagining qorin tomonida teri burmasi bo'ladi. Shu burmada urug'langan ikralarini olib yuradi. Amerika laqqabalig'i esa 50—100 ta tuxumlarini og'ziga solib yuradi. Ba'zi baliqlarda esa (boykul golomyankasi) tirik tug'ish jarayoni kuzatiladi. Tilyapiya balig'ining erkagi ham urg'ochisi qo'ygan tuxumini og'zida olib yuradi. Hozirgi vaqtda inson baliqlardan 40 foizgacha hayvon oqsilini olmoqda. Ular asosan qimmatbaho ozuqa mahsuloti uchun ovlanadi. Bahqlardan oziq — ovqat mahsulotlaridan tashqari vitaminlar, baliq uni, baliq yog'i va boshqa mahsulotlar olinadi. Ovlanadigan baliqlarning 90 foizga yaqini dengiz va okeanlardan tutiladi. Tinch okeanidan 40 foiz, Atlantika okeanidan 45 foiz, Hind okeanidan 10 foizga yaqin va Shimoliy Muz okeanidan 5 foiz baliq tutiladi. Oxirgi yillarda O'zbekistonning suv havzalarida Amur daryosidan Amur xumboshi, oq amur baliqlari iqlimlashtirildi. Hozirgi vaqtda O'zbekistonda bir qancha bahqchilik

xo'jaliklarida zog'orabaliq, laqqabalq, mo'ylovlibahq, oqcha (leshch), tovonbahq (karas), qorabaliq (marinka), xramulya, oqqayroq (jerex), qizil ko'z (plotva), ilonbosh, olabug'a, sudak, cho'rtanbaliq va boshqalar ovlanadi. zbekistonning "Qizil kitobi"ga baliqlarning 18 ta turi kiritilgan. Bular qatoriga Orol bakrasi, Sirdaryo kurakburuni, Orol qorako'zi, Orol tikanagi, Turkiston laqqachasi va boshqalar kiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Umurtqalilar Zoologiyasi S. Dariyev . S . To'ychiyev
2. Umurtqalilar Zoologiyasi laboratoriya qo'lanma
3. Vikipediya.uz
4. Fayllar.org.uz

Research Science and Innovation House